

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
לך לך
מרחשון התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין אמירת ברכת 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה' במוצאי יום הכיפורים, והתייחסות למנהגים השונים לומר את הברכה הזאת החל מעשרת ימי תשובה ועד סוכות.

תשובה למכתב שאלה בעניין החילוק שבין 'ציון' לבין 'ירושלם', וביאור הפיסקא בתפילת מוסף של יום טוב, וזהביאנו לציון עירך ברנה, ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם.

התייחסות למכתב לגבי מה שאמר מרן שליט"א בעניין רבא וסאבור מלכא.

התייחסות למכתב בעניין הסעודות בבית האבל, ולגבי השאלה האם קנאי יכול להיות מנהיג.

המשך ביאור השיר הקדוש והנשגב 'ישקף אלהים ממעון קדשך ויך כל (שונאי) [אויבין] עמו וכו'. שיר מקביל מאותו המחבר, הפותח במלים 'יקשב אלהים לעדת עמו אשר תעו כשה אובד ואין תובע וכו'. ראוי ומומלץ לומר פיוט זה בימים הללו, בכל עת מצוא, לרגל המלחמה הנמשכת. ביאורים נוספים בשיר ישקף וכו', כגון המלה 'אנד', שלושה פירושים לגבי המלים 'ישקם לכוס רעל אבל לא יין', וביאור המשך הפיוט עד סופו.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 762

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב זכאי בן זכריה גיבלי הי"ו מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת כל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות. בעבור שהתנדב ביד רחבה ובנפש חפיעה למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי נריה שם טוב בן רבי איתן הי"ו, מארצות הברית – הוא אחיו הקטן של ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו מארצה"ב, אשר ב"ה הוא עושה חיל, הולך מחיל אל חיל, בזכותו ז'פרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה, רב פעלים לתורה ולמצוות, רק בזכותו נפתח פה השבוע הכולל לאברכים מצויינים נתיבות מהרי"ץ, בזכות התמיכה הנאמנה שלו, ירבו כמותו בישראל – לרפואת נ"ב היולדת מרת שירה רבקה בת ימין שתחי', לבריאות איתנה ונהורא מעליא. ולהצלחת בתם שתחי', בעז"ה בחיק ירא אלדי'ם תנתן, וירו ממנה רוב נחת, בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי דוב בער בן אלימלך מרדכי הי"ו, מארצות הברית, להצלחה בכל העניינים ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י האשה הכשרה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי', מארצות הברית, לברכת הצלחה מרובה בפרנסתה, בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה וזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

המשך בעניין אמירת ברכת 'תבושר במחילה וסליחה וכפרה' במוצאי יום הכיפורים, והתייחסות למנהגים השונים לומר את הברכה הזאת החל מעשרת ימי תשובה ועד סוכות.

ראשון לציון הנה הנם, ולירושלם מבשר אתן [ישעיהו מ"א, כ"ז].

רציתי לענות בס"ד על שאלה, בעניין 'ציון וירושלם'. אנחנו מצפים לבניית ירושלם, ולקדושת ירושלם, בקרוב.

זאת תהיה בלנ"ד הבשורה השנייה. אבל לפני כן, הדבר הראשון, אנחנו בנתיים עם העניין של תבושר וכו', במוצאי יום הכיפורים.

בסוף השיעור הקודם, הפתיע אותי ידידנו הרב יפת (מעטוף) מדהטוב הי"ו, ואמר כי אצל החבאנים, אומרים תבושר וכו' כבר מערב יוהכ"פ.

לאחר מכן, באמצע השבוע, הוא אמר לי בטלפון, כי הדבר כתוב בתכלאל עטרת זקנים. פתחתי שם, וזהו בשבילנו חידוש גדול.

ישנו אצלם משהו, שאינני חושב שהוא קיים בעוד קהילה בעם ישראל. אין לכך אח ורע. זהו דבר

חדש. 'סדר החיים'. שמעתם מלה חדשה, 'חיים'. פירושה, מאחלים זה לזה חיים טובים. יש להם סדר מיוחד בערב יוהכ"פ, זה נראה בהתחלה כמו קידוש, מתחילים מזמור לדוד וגו', וברכת בורא פרי הגפן, ואח"כ מובא את זאת. אקרא בפניכם רק ראשי פרקים. ולמעשה, לאחר שעיינתי בספר, ראיתי כי כבר לפני כן, בדף הראשון, מובא שהם אומרים זאת – תבושר וכו' – בכל עשרת ימי תשובה.

כך כתוב שם [בעמ' 10], כשפוגשים איש את רעהו, מאחלים לו תבושר במחילה וסליחה וכפרת עון ואתה במחילה. ונהגו בזה גם במשך כל עשרת ימי תשובה. לפני כן מדובר שם לגבי מנהגי ערב יום כיפור, ומובן כי בערב יוהכ"פ הדבר הזה הוא הכי מפורסם, אבל כאן עכשיו הוא מסיים ואומר שככה זה בכל עשי"ת.

באמצע היום (בסביבות השעה 12:00) מתחיל ה'חיים' (שפירושו איחולי חיים טובים האחד לחבירו). בכל בית מכינים מיני קליות וממתקים ויין, וכל איש עובר מבית לבית, ומבקשים איש מרעהו סליחה ומחילה, ואומרים את נוסח החיים כמבואר לקמן.

גם הנשים נהגו כן במוצאי היום. עוברות מבית לבית, מנשקות זו את יד חברתה, ומוחלות זו לזו, ומאחלות איחולים זו לזו. האיחולים העיקריים החוזרים כמעט אצל כולן, הם בלשון הזו, אַנְתּוֹם במחילה, יסלים ליש עיאליש וזוגיש וכדו' – אתם במחילה וכו' לך, והילדים שלך ובעלך וכו' – ומוסיפות כיד הדמיון הטובה. והעיקר, לבקש מחילה ולמחול לזולת.

זהו מה שמובא שם בעמוד הראשון.

לאחר מכן, מובא 'סדר החיים' [בדף ז' ח'] מובא בזה"ל, גדול הבית ממלא את כוסו, ושאר האנשים מוזגים מעט יין לכוסם. ומתחיל מזמור לדוד י"י רועי וגו', אברכה את י"י בכל עת וכו', כוס ישועות אשא ובשם י"י אקרא, הודו לי"י כי טוב כי לעולם חסדו.

בחיי יהודה ואפרים, תמליך מלך בירושלם, ותביט לעניי עמך ישראל (ותפן).

הסיום בחיי יהודה וכו' לא מיוחד לְקִיעַת. זהו נוסח מוכר גם בתימן באיזורים מסויימים. הם אומרים

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל העיקר לענייננו, הוא לגבי הנוסח תבושר וכו', זאת היא הנקודה מבחינתנו, כי השתמשו הם בזה בערב כיפור, וגם בכל עשרת ימי תשובה.

וראיתי כי אצל העדנים, הדבר ישנו כבר בליל יוה"כ"פ. ישנו ספר בשם סידור השולחן – מנהגי עדן, של הרב איתמר משמור, הוא כותב [בדף נ"ד] בזה"ל, נהגו שבסוף תפילת ערבית, החשוב שבקהל מברך את הקהל בפריסת ידים, בברכת שנה טובה ומבורכת עלינו ועליכם ועל כל ישראל, והציבור עונה בחזרה. כך בכל ערבית של שבת. וביום טוב אומר, חגיכם ומועדיכם הטובים. בראש השנה אומר, תיכתבו בספר החיים ובספר הזכרון ובספר מחילה סליחה וכפרה.

ביום הכיפורים אומר, תבושרו במחילה וסליחה וכפרה. הנה כבר בליל יום הכיפורים, הם אומרים את הברכה הזאת.

אם כן, העניין הזה איננו מופקע, לומר תבושר וכו' ביום הכיפורים עצמו. כפי שהסברנו [בשיעור הקודם], כי זהו כנראה לפי הדעה האומרת, שכבר ביוה"כ"פ עצמו ישנה כפרה. ישנם הרי ראשונים [במסכת שְׁבוּעוֹת] הסוברים כך. ואם זה כבר עשרת ימי תשובה, הרי הדבר כהקדמה.

ולא רק זאת. ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א ציין לי עוד כמה ספרים, שכתבו כך. איש ימיני חלק ג' ריש דף שס"ט והערה פ"ג, גנוזות ותשובות מחכמי תימן חלק א' דף תכ"ג ד"ה וזה. והוא מוסיף, כי יש כזאת גם באחת מתשובות של חכמי צנעא, בספר אור הנר. ישנם שם מכתבים ששולחים, בעשרת ימי תשובה. וזה בצנעא, רדאע. לכאורה רואים כי גם שם היה מקובל, לומר תבושר וכו' כבר בעשרת ימי תשובה.

אבל אולי זאת איננה ראייה, כי המדובר שם הוא במכתבים ששולחים ממקום למקום, והרי עד שהמכתב יגיע צריך לקחת כמה ימים, א"כ זהו על שם העתיד. הדבר אינו אומר, שככה היו אומרים איש לרעהו בעשי"ת. לגבי מכתב, עד שיקראו את המכתב, אולי כבר יהיה אחרי יום הכיפורים. לכן, זאת איננה ראייה.

[את זה שאולי אינו ראייה וכו' אלא על שם העתיד, כבר כתבתי בהערה שבספר איש ימיני שציינתי. וקיצרתי במה שציינתי לגנוזות ותשובות, כי מובן

זאת תמיד בתוך הקידוש, וכן בכל מקום שישנה ברכת בורא פרי הגפן, אפילו בחתונה ומילה. הנוסח הזה מוזכר בספר ארחות חיים המפורסם, בברכת המזון. בסוף הלכות ברכת המזון, סעיף ס"ג, נוסח ברכת המזון קצרה יעו"ש. וכן בספר כל"ב, סימן כ"ז יעו"ש. ובמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת ויצא.

יש כאן חרוז, ותפן, עם הגפן.

סברי מרנן וכו' בא"י אמ"ה בורא פרי הגפן. ושותה מעט מן היין. ואחר כך כל אחד לוקח את כוסו, ומברכים איש את רעהו. המברך מחזיק בכוסו וביד המתברך ואומר נוסח זה, והמתברך עונה לפי העניין. הכל תאריכו בשמחה כולכם בחיים. המתברך עונה, חיים. גדול וקטן, המתברך עונה חיים. זקנים בשמחתכם, המתברך עונה חיים וכו'.

תכתבו בספר החיים ובספר הזכרון, המתברך עונה ואתה תיכתב. תבושרו במחילה וסליחה וכפרת עוון, המתברך עונה ואתה תבושר. שמחתך בעל הכוס סידי וסנדי סידי ומלכי, המתברך אומר סידך רבך וכו'. ונושקים זה לזה, והמתברך לוקח הכוס ומברך את המברך כנ"ל. ואוכלים מעט מהפירות, ומברכים ברכה אחרונה, והולכים להתפלל מנחה.

הרי איזור חבאן, הוא על יד מחוז בִּינְעָא-בידא. חשבתי אולי אראה זאת גם אצלם בקהילות הבידאנים. חיפשתי את הסידור שלהם, ביקשתי מידידנו הרב נתנאל מצנבר הי"ו שיביא לי את הסידור ליוה"כ"פ של בידאנים, נקרא בשם סידור כל נדרי, וראיתי כי אין שם זכר לדבר הזה. כלום. נראה כי זהו משהו מיוחד לחבאנים, בכל אופן נראה שהמטרה לבקש מחילה האחד מן השני.

[אולי יתבאר מנהג חבאן, על פי דעת הסוברים שיום הכפורים אינו מכפר אפילו על עבירות שבין אדם למקום אלא אם כן פייס את חבירו. על כן כיון שהם מרבים לבקש סליחה ומחילה איש מחבירו, הם אומרים אז זה לזה תבושר במחילה וכו' גם על עבירות שבין אדם למקום. איתמר. וכבר הארכנו בס"ד על דעה זו בשו"ת עולת יצחק ח"ג סימן קע"א].

השנה – דהיינו בעשרת ימי תשובה – ויש עד חג סוכות. ויש שאפילו יום טוב ראשון של סוכות בפלל. וואפילו בתוך החג, כמפורש בדברי הגר"ע בסיס זצ"ל שהביא מעכ"ת בשיעור הקודם. איתמר.]

הדבר אינו מפקע. כל המנהגים הללו, יש להם על מה לסמוך. אבל השורש והעיקר הוא, לומר זאת במוצאי כיפור. לכן, אם שומעים אנשים שככה נוהגים, לומר זאת בימים נוספים, אין צורך להעיר להם, כי ישנו לכך בסיס.

תשובה למכתב שאלה בעניין החילוק שבין 'ציון' לבין 'ירושלם', וביאור הפיסקא בתפילת מוסף של יום טוב, וזהביאנו לציון עירך ברנה, ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם.

קיבלתי מכתב שאלה, מהרב מיכאל פוזן הי"ו – לגבי מה שאמרתי בשיעור לפני כמה חדשים – בזה הלשון, בס"ד כ"ח תשרי התשפ"ב.

לכבוד הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א.

מורינו שליט"א אמר בשיעור מוצש"ק פרשת מסעי התשפ"ד שהחילוק בין ציון לירושלם, ש'ירושלם' היא העיר, ו'ציון' הוא מקום המקדש. וקשה לי מנוסח מוסף של יום טוב, וזהביאנו לציון עירך ברנה, ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם.

אנא האר עינינו בסייעתא דשמיא.

ביקרא דאורייתא

מיכאל פוזן, יושב בכולל פוניבז' בני ברק.

זאת שאלה טובה.

הסברנו בזמנו, הבאנו מכמה מפרשים, מהו ההבדל שבין 'ציון', לבין 'ירושלם'. ציון, זה מלשון 'מלמד שבני ישראל היו מצויינים שם' [באגדתא דפסחא-הגדה של פסח], 'מצוייין' היינו מקום מיוחד, מסומן. החלק החשוב והעיקרי של ירושלם, נקרא בשם ציון. שם היה בית המקדש, שם היו הסנהדרין, ושם היה מושב המלך. וירושלם, זה שאר העיר. המקום שיושבים כל ההמון. ישנם לכך כמה מקורות. והעיקר זה המלבי"ם.

הוא שואל, א"כ איך ליישב את הנוסח שאומרים בתפילת מוסף של ימים טובים, וזהביאנו לציון עירך ברנה – על כך אין שאלה. אבל קשה ההמשך

שכך יש לומר גם לגבי תשובה זו, שכך גם היא נכתבה לפני יום הכפורים, וכמו שצויין בסופה סדר שובה ישראל. ולעניין אור הנר, כעת מצאתי זאת שם בחלק שני דף ק"ב, שם כתב המשיב שלוש ברכות, תכתבו בספר החיים ובספר הזכרון, ותבושרו במחילה וסליחה וכפרה, ותזכו לשנים רבות ומועדים טובים. וגם תשובה זו נכתבה לפני יום הכפורים, כמבואר שם דף ק"ג הערה צ"ב. ומדוע כתב המשיב כך, מבואר שם הערה צ"ג, ויעויין שם עוד. וכעת מצאתי כזאת גם בגנוזות ותשובות שם דף שמ"ט, בתשובה מאותו משיב, גם כן מלפני יום הכפורים בזה"ל, ותבושרו במחילה וסליחה וכפרה, ותזכו לשנים רבות ומועדים טובים ע"כ, ולא הקדים תכתבו וכו'. איתמר.

והנה מזה שכתב גם תזכו לשנים רבות וכו' הוכחה לדברינו שזה על שם העתיד. יב"ן].

בכל אופן, למסקנא. חושבני כי זהו כמו עניין למשל ה'אשמורות', הרי עיקר המנהג לומר סליחות, הוא בעשרת ימי תשובה. ואעיקרא זה גם מה שכתוב כבר בגמרא מסכת ראש השנה [דף י"ח ע"א], 'דרשו י"י בהמצאו', אלו עשרת ימי תשובה. לא מוזכר בגמ' בכלל, כי בחודש אלול ישנו עניין של תשובה, אבל הדבר הוא עפ"י המדרשים. ע"כ הרחיבו זאת, גם על חודש אלול, ואז נהיו מנהגים.

מהרי"ן מביא כי יש שנהגו, מחצי חודש אלול, להתחיל לומר סליחות. והאשכנזים אומרים, כשבוע לפני ראש השנה.

ואנחנו נוהגים לומר סליחות כבר מתחילת חודש אלול, כפי שנזכר הדבר בגאונים, אשר הביאו כי ישנם מקומות כאלה. נראה כי הדבר התחיל בעניין מסויים, והוא הלך והתרחב. ישנם כאלה שהרחיבו זאת. על פי הזוה"ק והמקובלים. עניין התשובה נמשך עד הושע"ר, בספרי חסידות כתוב עד חנוכה, ויש שהמשיכו זאת עד פורים. בנפלאות מתורתך הרחבתי בס"ד במקורות עניינים הללו, בפרשת וישב, ובפרשת כי תצא.

במלים אחרות, העיקר לומר תבושר וכו', הוא במוצאי יום כיפור. ובמשך הזמן הדבר התרחב, ולבסוף נמצא כי יש שזה מתחיל מאחרי ראש

ומנין ששאלת בנין ירושלים קרויה תפילה, שכן דניאל אמר בתפילתו [דניאל ט', י"ז] והאר פניך על מקדשך השמים. רואים כי מתפללים על בנין ירושלים, ובפסוק מובא 'מקדשך'.

כל עניין התפילה מורה שם, שהיתה כוונתו להתפלל רק על העיר והעם, לא על המקדש. לפי הנושא, דניאל בתפילתו לא דיבר על בית המקדש במיוחד, אלא על כל ירושלים.

לכן צריכים לומר, כי 'מקדשך השמים' שזכר, כוונתו ירושלים השוממה.

ומצינו שכל העיר ירושלים נקראת מקדש, במשנה [אבות פרק ה' משנה ה'] דפתח במקדש וסיים בירושלים. (וביומא דף כ"א ע"א, אין כוונת הגמרא לשבש המשנה. אלא ר"ל שאם תבקש, תמצא יו"ד – עשרה – נסים גם במקדש עצמו). וכי הא

דמְצַלִּינָן בתפילת ומפני חטאינו, והביאנו לציין עירך ברנה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם. כך הוא בנוסחי רב עמרם, ומחזור ויטרי,

והרמב"ם, והתימנים, ובני רומא. רצונו לומר, כי זה כמו אצלם שהם אשכנזים, זאת הגירסא שלהם.

רק בסידורי הספרדים תיקנו, 'עיר מקדשך'. לספרדים היה בכך קושי. ונראה מתוך דבריו כי זהו תיקון, הגהה.

אבל לא הקושיא דלעיל עמדה בפניהם, אלא שהיה להם קושי יותר פשוט. מה הפירוש, זלירושלים בית מקדשך? וכי ירושלים היא בית המקדש? הרי בית המקדש, הוא בירושלים?

להסביר כי הכוונה לירושלים, שבתוכה נמצא בית המקדש, הדבר נראה לשון חסר. לכן הם עשו, זלירושלים עיר מקדשך'.

לכן הוא אומר, ואין צורך לתקן. כי הנה הגאונים והרמב"ם וכו', וישנם עוד הרבה ראשונים, אשר גורסים זלירושלים בית מקדשך'. ע"כ הוא אומר, שלא צריכים את התיקון הזה, כי הוא מיותר.

ירושלים בית מקדשך' היינו, שבית המקדש נקרא ירושלים. והראיה היא, מתפילת דניאל. כדלעיל.

ואולי קשור הדבר עם דעת הרמב"ם בפירוש המשנה פרק ג' דסוכה משנה י"ב וריש פרק ד' דראש השנה, ומקומות נוספים, דמקדש דנקטו התם, היינו כל ירושלים. ולרש"י אינו כן. וכבר האריכו המפרשים לדון בזה.

– ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם, פירושו שירושלים זהו בית המקדש. ברם, בית המקדש הוא אינו בירושלים, אלא בציון. הרי ציון זהו מקום מיוחד ומוגדר בתוך ירושלים, א"כ למה הסמיכו את 'בית מקדשך', למלה 'ירושלים'? [לענ"ד אין זו טעות גמורה, כי במקומות רבים נזכר שבית המקדש הוא בירושלים. ואם כן צריך לומר שהשם ירושלים כולל גם את ציון. ורק כשמזכירים את ציון וירושלים יחדיו, אזי ציון הוא מקום מיוחד שבו גם בית המקדש, וירושלים הוא מקום מיוחד. ואף אז, לפי האמת השם ירושלים כולל הכל. שהרי בברכה שלישית של ברכת המזון מתפללים על ירושלים וציון בבית המקדש, וחותמים בבנין ירושלים. אבל השאלה כאן כך היא, שהיו צריכים לתקן בהיפך, והביאנו לירושלים עירך ולציון בית מקדשך. איתמר].

ישנן לנו כעת לפחות בס"ד שתי תשובות, לגבי השאלה הזאת. אולי שלוש. אבל עכ"פ נתחיל עם התשובות העיקריות.

בסידור אוצר התפילות, בפירוש הנקרא עיון תפילה – אמנם הוא לא התייחס לשאלה דלעיל, לא זהו מה שהפריע לו, אבל מתוך דבריו יוצא שתי תשובות לשאלה שלנו – הוא אומר, כי מצאנו שבית המקדש נקרא ירושלים. ישנן כמה ראיות לכך, שקוראים לירושלים בית המקדש.

זהו דבר אחד.

דבר שני, לעתיד לבוא – כפי שנאמר [ישעיהו מ"א, כ"ז] וְלִירוּשָׁלַם מְבִשֵּׁר אֶתֶּן – קדושת ירושלים תהיה כמו קדושת בית המקדש. והרי כאן מתפללים על העתיד, כי אז כל ירושלים תהיה נחשבת בית המקדש. וישנן גם לכך ראיות.

נלך לפי הסדר. נתחיל מהדבר הראשון.

הוא מביא בהערה לשמונה עשרה ברכות [דף 360] מדרש אגדה המובא במנורת המאור [סימן ק"ז]. וזה לשונו, האגדה המובאת במנורת המאור סי' ק"ז, המביאה מקוריה לתשע עשרה ברכות התפילה, 'ומנין ששאלת הכנעת אויבים קרויה תפילה, שנאמר [מלכים ב' י"ט, ד'] אולי ישמע י"י אלהיך את כל דברי רבשקה וכו'.

הוא מביא בהערה בס"ד שתי תשובות, לגבי השאלה הזאת. אולי שלוש. אבל עכ"פ נתחיל עם התשובות העיקריות.

בסידור אוצר התפילות, בפירוש הנקרא עיון תפילה – אמנם הוא לא התייחס לשאלה דלעיל, לא זהו מה שהפריע לו, אבל מתוך דבריו יוצא שתי תשובות לשאלה שלנו – הוא אומר, כי מצאנו שבית המקדש נקרא ירושלים. ישנן כמה ראיות לכך, שקוראים לירושלים בית המקדש.

זהו דבר אחד.

דבר שני, לעתיד לבוא – כפי שנאמר [ישעיהו מ"א, כ"ז] וְלִירוּשָׁלַם מְבִשֵּׁר אֶתֶּן – קדושת ירושלים תהיה כמו קדושת בית המקדש. והרי כאן מתפללים על העתיד, כי אז כל ירושלים תהיה נחשבת בית המקדש. וישנן גם לכך ראיות.

נלך לפי הסדר. נתחיל מהדבר הראשון.

הוא מביא בהערה לשמונה עשרה ברכות [דף 360] מדרש אגדה המובא במנורת המאור [סימן ק"ז]. וזה לשונו, האגדה המובאת במנורת המאור סי' ק"ז, המביאה מקוריה לתשע עשרה ברכות התפילה, 'ומנין ששאלת הכנעת אויבים קרויה תפילה, שנאמר [מלכים ב' י"ט, ד'] אולי ישמע י"י אלהיך את כל דברי רבשקה וכו'.

הוא – בעיון תפילה – הביא ראיה מהמשנה במסכת אבות [פרק חמישי משנה ה']. וכוונתו כי הרי שם כתוב כך, עשרה נסים נעשו בבית המקדש. לא הפילה אשה מריח בשר הקודש. ולא הסריח בשר הקודש מעולם. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים. ולא נראה זבוב בבית המטבחים. ולא נמצא פיסול בעומר, ובשתי הלחם, ובלחם הפנים. ולא כיבו הגשמים את עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. עומדים צפופים, ומשתחוים רווחים. עד כאן הכל בסדר. כך היה בבית המקדש.

אולם בהמשך כתוב כך, ולא הזיק נחש ועקרב 'בירושלם' מעולם. אם כן זה לא רק בבית המקדש, אלא בכל ירושלם. וכן בהמשך, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין 'בירושלם'. הדבר לא היה מיוחד לבית המקדש, אלא כך היה בכל ירושלם. מכאן ראיה, שירושלם נקראת בית המקדש.

בלי נדר עוד מעט נעמוד על הראיה הזאת, האם הדבר מוכרח. זאת תשובה אחת.

לאחר מכן, כאשר הוא – עיון תפילה אשר בסידור אוצר התפילות – הגיע למוסף ראש השנה [דף 1052], הוא אומר תשובה נוספת. וזה לשונו, ז'לירושלם בית מקדשך, כבר ביארתי הלשון הזה במבוא לשמונה עשרה ברכות, בד"ה ובדבר מספר הברכות.

ועכשיו נראה לי עוד, כי ירושלם דלעתיד, שאנחנו מתפללים עליה, תהיה כולה קדושה בקדושת בית המקדש, כמו שנאמר [ירמיה ג', ט"ז–י"ז] בְּיָמֵינוּ הָיְתָה נְאֻם יְיָ, לֹא יֵאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ וְגו'. בְּעֵת הַהִיא יִקְרָאוּ לְיְרוּשָׁלַם כְּשֵׁם יְיָ. כי אז ישכון כבוד ה' בכל העיר, כמו לפנינו בין שני הכרובים. כך יהיה בכל ירושלם. אינני יודע, האם רק ירושלם העתיקה, או גם על כמו עכשיו שהעיר ירושלם התרחבה. בכל אופן, העתיקה ודאי.

ונאמר עוד [זכריה י"ד, כ"א] וְהָיָה כָּל סִיר בְּיְרוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה, קֹדֶשׁ לַיְיָ צְבָאוֹת. ועכ"פ אין צורך להגהת הספרדים שהגיהו בנוסחם ז'לירושלם עיר מקדשך.

*

נראה כי הכיוון הזה, שלכל ירושלם תהיה קדושה של בית המקדש, ממש כמו בין שני הכרובים, הדבר מתאים עם מה שמצינו במסכת תענית [דף כ"ה] ובבא בתרא [דף ע"ה], ובילקוט שמעוני בספר זכריה [פרק ט'] ובספר ישעיה [פרק ס'], עתידין שערי ירושלם להגיע עד דמשק, וארץ ישראל כל העולם כולו. ירושלם עיר קדשנו ותפארתנו תתרחב, עד שערי דמשק, בירת סוריא. א"כ נראה כי מה שישנו כעת בירושלם, כל ירושלם תהיה אז כמו בית המקדש. הדברים מקבילים, האחד ביחס אל השני.

אינני יודע האם הדברים כפישוטן, האם יהיה ככה בפועל ממש, כי עד דמשק הכל יקרא ירושלם, או שהדבר מבחינת הקדושה. צריכים לחפש. וגם השאלה, האם הדבר מוסכם. כי כמדומה לי זה אינו אליבא דכולי עלמא, ואכמ"ל.

בכל אופן, כלפי אלה אשר ייסדו את הנוסח, הרי עכ"פ הנוסח הזה הוא מיושב. [הבנתי מדברי מעב"ת דלקמן, דלפירוש השני דלעיל שהוא על שם העתיד, שכל ירושלם תהיה קדושה בקדושת בית המקדש, כל המקום הזה שעד דמשק יהיה נקרא ירושלם. ואם כן קשה לצרף זאת עם הפירוש השני, דנמצא דלגבי העניין מתייחס לשון התפילה לפי העתיד, ולגבי שם המקום מתייחס לפי זמנינו, וזה דוחק כמובן. איתמר].

לגבי הראיה שהוא הביא מן המשנה באבות, אולי זה לא הכרח, כי שמא מה שלא הזיק נחש ועקרב בירושלם מעולם, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלם, הדבר הוא בגלל בית המקדש. דהיינו, הקדושה של בית המקדש השפיעה כל כך, עד שככה היה. זה לא אומר שירושלם נקראת בית המקדש, אלא שזהו מכוח בית המקדש. לגבי יתר הדברים האחרים המובאים במשנה שם, לא הפילה וכו' עד עומדים צפופים ומשתחוים רווחים, זה אכן היה בבית המקדש בלבד. אבל מכוח בית המקדש, אפילו בכל ירושלם נחשים ועקרבים לא היו מזיקים, ולא היתה הרגשת דוחק בירושלם.

אולי מן הבחינה הזאת, אין הכרח לתשובתו הראשונה.

הקדושה ממשיכה ומתפשטת, עד לעתיד לבוא שהיא תמשיך עד דמשק.

אבל מה שהם מדברים, זה בזמנם, היה לפני שהתחילו להרחיבה. כנראה, לפני כמאה וחמשים שנה, שהיה את שכונת מאה שערים וכו'. בראשונה מחוץ לחומה, ומאז המשיכו והוסיפו. אך יש להעיר כי קריאת המגילה בחמשה עשר, אינה תלויה בקדושת ירושלים, אלא במה שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. והרי אפילו ערים מוקפות חומה שאין בהן קדושה, אם התרחבו קוראים גם שם בחמשה עשר.

הערה מהקהל: שמעתי שהחתם סופר ג"כ מביא את העניין הזה, כמו הרשב"ץ.

תגובת מרן שליט"א: כן. יפה. בלנ"ד נביא זאת בשיעור נוסף. ועיי לקמן ד"ה ונתן.

התחלנו כעת לומר ז' וטר, וידוע שישנם ראשונים הסוברים – כגון הרמב"ן – כי צריכים להתחיל כבר ממוצאי שמיני עצרת לומר ותן טל ומטר. הרי הסיבה שאנחנו דוחים זאת עד ז' במרחשון, היא דוקא בזמן שעלו לרגל, ואחרי סוכות חוזרים לבתיהם, ולכן רק מז' מרחשון 'עד שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת'. אבל הוא – הרמב"ן – אומר, כי זהו רק בזמן שבית המקדש היה קיים. אולם כעת שבעוה"ר אין לנו ביהמ"ק, אין עולי רגלים, א"כ צריכים להתחיל לומר ז' וטר ומטר ממוצאי שמיני עצרת, כדי לבקש על הגשמים.

ההלכה למעשה אינה כמותו, אולם אנחנו סומכים על כך בדיעבד. אם אדם טעה ואמר ותן טל ומטר, עוד לפני הזמן, כיון שלפי הרמב"ן ככה צריך להגיד, אזי י"ח בדיעבד, ואינו צריך לחזור.

בשו"ת עולת יצחק חלק שלישי [סימן ל"א], יש לי אריכות על כך. כתבתי שם בס"ד בזה"ל, המנהג הידוע [בדורות הללו על-כל-פנים] בכל קהילות ישראל, אינו כן, אלא אין מתחילים בארץ ישראל זולת מליל ז' במרחשון, ובחוצה לארץ מליל ששים בתקופה, כסתימת הרי"ף והרמב"ם פרק ב' מתפילה הלכה ט"ז, וטור ושלחן ערוך אורח-חיים סימן קי"ז סעיף א', שדין זה נוהג אף בזמנינו. ונתן הר"ן על הרי"ף בדף ד: טעם לדבריהם, מפני שמתאספים גם היום לעלות לרגל לירושלים

ויכולה להיות עוד סיבה, כי זהו לאו דוקא בזמן בית המקדש. שהרי מצינו, כי שני הדברים הללו היו גם אחרי חרבן ביהמ"ק. ישנה ראייה לכך, לגבי כל אחד מהם.

הראשון לגבי 'לא הזיק נחש ועקרב בירושלים', כי הרי מצוי שיהיה בירושלים נחשים ועקרבים, מכיון שזהו מקום הרים, ירושלים הרים סביב לה, התפארת ישראל [שם] כותב וזה לשונו, סיפרו לי שני בני תורה דאתו מהתם, זה שלא בפני זה, דגם עכשיו לא נשמע שניזק אדם שם מאלה, רק לעתים רחוקים. והדא הוא דתנינו, 'זה שמותי את מקדשיכם', בקדושתן הן אף כשהן שוממים [מגילה דף כ"ח ע"א].

בעל תפארת ישראל היה לפני כמאתים שנה, והוא אומר שכך סיפרו לו. [בעל תפארת ישראל נולד בשנת ה'תקמ"ב שזה לפני מאתיים ארבעים ושלוש שנה, ונלב"ע בשנת ה'תרכ"א שזה לפני מאה ששים וארבע שנה]. צריכים לבדוק, כיצד הדבר בזמנינו.

ולגבי הדבר האחרון, 'צר לי המקום שאלין בירושלים', הרשב"ץ אומר כי כך הדבר גם בזמנינו. דהיינו בזמנו.

הרשב"ץ זהו רבי שמעון בן צמח, מצאצאי הרמב"ן, יש לו פירוש בשם 'מגן אבות' על מסכת אבות, והוא כותב שם, כי הדבר הזה עוד נשאר. וז"ל, והגידו לי כי בבית הכנסת של ירושלים – בימים ההם לא היה ציבור גדול בירושלים, אולי היתה אז רק בית הכנסת אחת – הם נכנסים כל הקהל והוא מתמלא מהם. וכשעולין לרגל בחג השבועות מכל הסביבות, נוספים יותר משלש מאות. איך אפשר שיכנסו עוד שלוש מאות אנשים, במקום כל כך צפוף? אבל, והכל נכנסים שם בלא דוחק, ועדיין נשארה הקדושה בה. הדבר פלא.

הערה מהקהל: שני הסיפורים דלעיל, היו בעיר העתיקה דוקא?

תשובת מרן שליט"א: כן. בזמנם עוד לא היתה ירושלים החדשה. אבל אם זה ממשך, או יכול להמשיך, גם כיום, מי יודע? אולי בכל מקום שקוראים את המגילה בחמשה עשר באדר... אולי

זהו מה שכתוב בפסוק, 'שמחתי'. זהו משהו מקביל. 'בית י"י נלך', זהו 'בית מקדשך'. 'עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים', זהו 'זלירושלם בית מקדשך'.

אולי ישנה כאן תשובה – שלישית – לשאלה דלעיל. אם מה שייסדו אנשי כנסת הגדולה, מקביל אל הפסוק, א"כ מה אתה שואל, למה אמרתי 'בית מקדשך' לגבי ירושלים? התשובה היא, כי אין פסוק אחר.

דהיינו, לפי הקושיא של הרב מיכאל פוזן, היה צריך להיות, 'זהביאנו לבית מקדשך בציון', כי שם זהו בית המקדש. ברם, אין פסוק כזה. אלא ישנו פסוק, שכתוב על ירושלים. לכן הם הלכו, בעיקבות הפסוק.

אבל הרי מה נפשך, בפסוק עצמו – בית י"י נלך, עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים – אין את הקושיא הזאת. לפי הפסוק, הדבר אינו מחובר. קודם 'בית י"י נלך', ואח"כ 'בשעריך ירושלים'. אולם בייסוד של אנשי כנה"ג, כביכול ירושלים זהו בית המקדש, והדבר קצת אינו מסתדר.

צריכים עדיין את התירוצים הקודמים, אבל ישנו כאן לכל הפחות איזה בסיס, שהיה איזה הכרח לייסד כך. ולפי שתי התשובות שהבאנו מקודם, הדבר מצויין.

התייחסות למכתב לגבי מה שאמר מרן שליט"א בעניין רבא וסאבור מלכא.

ידידנו הרה"ג יצחק מסורי הי"ו מהעיר חיפה ת"ו, הוא עדיין מחזיר אותנו לעניין של רבא, עם סאבור מלכא.

הוא כותב כך, בס"ד. לכבוד הרה"ג מרן מור"י רצאבי שליט"א.

אחדש"ת וברכת הדיוט.

היות וגם לי העני דברי הגמ' בתענית כד: היו מוקשים, שמחתי שבעתים בדברי מרן, ובפנינים והמרגליות שהעלה וגילה. עם זאת אמרתי להעני פניי, במה שהוקשה גם לי בהאיי מעשה ולא מצאתי בו עדיין מנוח, וכתלמיד הדין בפני רבו. ולמעט בביטול תורה, אציגה את האמרי"ם אחת הנה ואחת הנה, ובקצירת האומ"ר. ומה? אשאלה שיובנו דבריי כהלכה.

יעו"ש. גם בדורותינו עולים לירושלים. [ובשו"ת הרשב"א חלק ג' סימן ר"א, ובשו"ת מהרי"ט חלק א' סימן קי"ד, ובהגהות מהר"א חיות על נדרים דף כג. ד"ה מעשה], והעתיקוהו האחרונים, וכבר האריכו על זה בכמה ספרים. ובכללם החתם סופר בתשובותיו – לכך התכוון בני הרה"ג משה שליט"א בהערתו מקודם, שהחת"ס העלה זאת. הדבר מובא שם – חלק יורה"דעה סימן רל"ד, ובחידושי על התורה בסוף פרשת אמור.

בספר פירוש התפילות והברכות [דף קל"ז] לרבינו יהודה פ"י יקר – אשר היה רבו של רמב"ן – לא ברור האם הוא בא לענות על השאלה הזאת, אבל עכ"פ הוא כותב שם בזה"ל, 'והביאנו ה' אלהינו לציון עירך, על שם ובאו ציון פְּרָנָה [ישעיהו נ"א, י"א], וציון נקרא עירו בכמה מקומות.

הרי מגמת ספרו היא – הרי הוא היה לפני האבודרהם, הוא אחד המקורות החשובים של ר"ד אבודרהם – להביא לגבי כל דבר שייסדו אנשי כנסת הגדולה בתפילה, משהו דומה מן הפסוק, או במאמר חז"ל. להראות כי כל ייסוד אנשי כנה"ג, בנוי הוא על המקראות וכו'. לכן הוא אומר, כי מה שאומרים בתפילה 'זהביאנו לציון עירך ברנה' – זהו על שם הפסוק 'ובאו ציון ברנה'.

ולירושלים בית מקדשך, הכל פירשנו.

חיפשתי לפני כן, היכן הוא פירש זאת, ולא ראיתי. אבל כנראה הדבר נמצא בסוף. אמנם הדפיסו את זה אחרי כן, ברם כנראה שבמקור – בספר המקורי שלו – הדבר היה כתוב לפני כן.

בתפילת ראש השנה [חלק שני, דף ק"ב] הוא – רבי יהודה ברבי יקר – כותב כך, 'זהביאנו לציון עירך ברנה, ע"ש בְּשׁוּב יְיָ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ פְּחֻלְמִים. אֲזַי יִמְלֵא שְׁחֹק פִּינוּ וְלִשְׁוֹנֵנוּ רְנָה [תהלים קכ"ו, א'–ב']. וע"ש ובאו ציון פְּרָנָה [ישעיהו נ"א, י"א]. כאן הוא מרחיב יותר. ברצונו להביא מקור, לגבי המלים 'לציון עירך ברנה', היכן כתוב 'ברנה'? והוא מביא על כך, שני פסוקים. 'זלירושלם בית מקדשך בשמחת עולם' – גם כאן רואים כי הוא גרס 'בית מקדשך', ולא 'עיר' מקדשך – ע"ש שְׁמַחְתִּי בְּאֵמְרִים לִי בֵּית יְיָ נִלְךְ. עֲמֻדוֹת הָיוּ רְגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךְ יְרוּשָׁלַם [תהלים קכ"ב, א'–ב']. הוא מביא מכאן, כי 'שמחת עולם'

שהוא מותר ונצרך, כגון בברכות לב. יומא כט. ובמאירי שם. ובירושלמי ברכות פ"ד ה"א. וכן בפרש"י עה"פ "ויעתר יצחק", ו"נפתולי אלודים נפתלתי".

אמנם מצאתי בליקוטי מוהר"ן (קמא) תורה קצ"ו שכתב בהיפך, אך לא ידעתי מניין לו.

מאידך הוא גופיה בתורה ז' (שם) כתב שטבע התפילה הוא להפך הטבע.

ד' מה שדחה מרן את הראיה מחוני המעגל, בעניי לא זכיתי להבין, דזיל לסיפא דמעשה במה שאמר לו שמעון בן שטח, אלמלי חוני אתה גוזרני עליך נידוי, ונקטו שם ב' טעמים, וחד מהנך שהטריח קמי קוב"ה.

ה' הנה במעשה דר' יוסי דמן יוקרת (שם) שבנו הטריח קמי קוב"ה והתפלל עליו ר"י שייאסף קודם זמנו, וע"ז אמר ר"י בר אבין שלא חס על בנו, הרי דר"י בר אבין לא ס"ל כוותיה דר"י.

וכן במעשה דר' יצחק בר אלישיב הקודם לו, נראה שהדבר שנוי במחלוקת ההנהגה, ועל כן נסמכו המעשים בתלמוד.

וביותר האיך ר"י גופיה הטריח לאסוף את בנו ובתו קודם זמנם. ויעוין במהרש"א על עניין בתו. ומ"ש בזה הגר"ח בבן יהודע הוא פלא, וכי ראה שאין איש יקול דמי אחיך צועקים אליו.

ומלבד מ"ש בראשית דבריי אם הטריח והטחה חד הם, יש לברר מהו גדר ההטריח. ואציין כ"מ שחז"ל נשתמשו בסגנון הטריח גם בדברים טבעיים. סנהדרין ת. ע"ז נד: ויעוין עוד בשבת דף קמ"ה סוע"ב. ולפ"ז אין מקום לחילוק בין דבר טבעי לשאינו. ורש"י בחולין פירש את עניין ההטריח, שרבא ביקש שלא לצורך. (כיון שהיה תקופת תמוז ולא קדמה לזה שנת בצורת).

ו' מאי דפשיטא לן דרבא לאו שפיר עבד, והראיה ממה שאמר לו אביו וכו'. הנה יש לי הרהורי דברים בזה. חדא, דא"א לחלום בלא דברים בטלים. ועוד, דאם רצו מן השמים להעניש את רבא היאך ניתנה רשות לאביו להצילו. ועוד, אם רצו להזהירו, די במה שאביו היה בא ומוזהירו. ויעוין במהרש"א ובמ"ש עליו הגר"ח בן יהודע. ועדיין קשה, ואין לי עסק בנסתרות.

יש לו כמה חידושים בנושא הזה, שבע נקודות, העורך ידפיס בשיעורים את הכל כי אין זמן כעת לקרוא זאת.

בהתחלה הוא מביא כך, א' בודאי לא נעלם מעיני מרן מ"ש רש"י בחולין קלג. ד"ה נזוף. וזת"ד, א) די ש מפרשים שרבא היה נזוף על מעשה דידן, ושרש"י חולק. הרי כתוב שרבא היה נזוף בגלל הדבר הזה, ב"ק מן השמים דיברה עם רב ספרא, ולא עם רבא. רש"י מביא פירוש, כי זהו בגלל העניין הזה, שהוא הטריח כלפי שמים שיורידו גשם בחודש תמוז.

ב) שהתביעה נגד רבא היתה שעשה כן לכבוד איפרא הורמיז.

ג) שפירש את ההטריח כהטחת דברים כלפי שמיא.

וכבר מצינו בעוד מקום שרש"י פירש שהטחה היא הטריח. והוא במעשה דחוני המעגל (שם כג). ד"ה לנדות. כתב, שחוני המעגל הטיח דברים. אולם בברכות יט. ד"ה צריך. כתב, שחוני המעגל הטריח את המקום.

ב' במ"ש מרן ע"ד הניסים. מצאתי בענף יוסף שביאר את תפילת רבא, שביקש שיראו הניסים בגלוי כדרך שהיה בזמן הראשונים.

עוד ידוע מ"ש האור החיים שלאחר שניתנה תורה, ניתן כח לחכמים לעשות נסים גדולים בקריעת ים סוף. וכדרך מה שאמרו בשם הבעש"ט, שהקב"ה גזו את אור שבעת הימים לצדיקים לעתיד לבא, ר"ל בתורה.

יש להעיר לגבי שתי הנקודות האלה, כי כבר הבאתי אותם בשיעור, אולי הוא לא שמע את השיעורים הללו. וכן מה שהוא מביא בשם האור החיים, כי מאז שניתנה תורה ניתן כוח לחכמים לעשות נסים גדולים וכו', דיברנו על כך בס"ד.

עוד, בטענה השניה של שמעון בן שטח על חוני המעגל המבוארת ברש"י, יש להוכיח שחשש שמעון בן שטח שמא יש בדורו מישהו גדול כאליהו, שיכול לקבל את מפתח הגשמים. משמע שאין הבדל בגדולת הדורות.

ג' על מ"ש מרן ביסוד ההפצרה בקב"ה, לכאורה ממאמרי חז"ל המפוזרים בים התלמוד, משמע

הטובה אלף ורבבה, וכ"ז הודות לבחור היקר ר' אברהם ישעיה משולמי הי"ו, הקב"ה יעזרהו על דבר כבוד שמו בכל.

ראיתי בשערי יצחק מוצש"ק דברים התשפ"ד בעניין הסעודות שעושים בבית האבל, וב"ה שאף אנן הלכנו בדרכו של הדר"ג, וכאשר הארכתי בשו"ת אדרת תפארת ח"ה [סימנים מ"ח מ"ט] וח"ו [סימן ק"א] וח"ז [סימן מ"ו אות א'] וח"ח [סימן ס"ג]. וב"ה שמקום הניחו לנו כיעו"ש וכו'.

זהו מה שדיברנו, בעניין הסעודות שם ובפרט סעודת הבראה, איזה תיקון עושים בכך, לא לזלזל ח"ו ולחשוב כי אלו סתם דברים בלי יסוד. [ראוי להביא כאן מה שכתוב בספר בית מועד חלק א' פרק י"ט הערה ח' דף תצ"ז, לפני שנים רבות ביקשני קרובי הנפטר להודיע אחר הלוייה, שלא להביא צרכי סעודה ותקרובת לבית האבל. והיה שם כמוהר"ר חיים כסאר זצ"ל, ושאלתי אותו אם נכון להודיע כן. והשיבני בתמיהה, מי התיר להם לבטל מנהג שיסודתו בהררי קודש, לברך ברכות בבית האבל, שיש בהן זכות ונחת רוח לנשמת הנפטר ע"כ. ועיין שם דף תקי"ט הערה כ"ח. איתמר].

*

במכתב שני הוא כותב כך, ראיתי בשערי יצחק [פרשת עקב] בעניין אם מי שהוא קנאי יכול להיות מנהיג? מסתמא אתם זוכרים את הנושא. כעת ישנו כאן חידוש.

והריני להוסיף, שבספרי זכות אבות עה"ת, הבאתי בזה מדברי ספר מאור ישראל דרשות [עמוד רפ"ח] וטעם ודעת ותורת הפרשה [פרשת פינחס], ושמצאתי להרמב"ם בשמונה פרקים [פרק ז'] שכתב לגבי אליהו הנביא שאמר לו הקב"ה שאינו ראוי למשול בבני אדם ולהיות להם ככהן, לפי שמי שיש לו 'קנאה' – עיין לקמן – כמו שיש לו, ימיתם. וכן מצינו בשמואל שפחד משאול, וביעקב שפחד מפגישת עשיו ע"ש.

הרמב"ם מביא את העניין הזה, בכלל שמונה פרקים שהקדים למסכת אבות. הוא מסביר שם בפרק השביעי, מה זה שכתוב שישנם 'מסכים המבדילים'. כי מצינו במדרשים באגדות

וביותר קשה לי, כיון שלא שמענו שרבא הכריח את הקב"ה ע"י השבעת שמות וכדו' אלא ע"י כח התפילה שניתן לכל אחד ואחד, ואף משה התחנן והפציר נגד השבועה עד שנאמר לו 'רב לך', ולא עוד אלא שקיבלנו ש'צדיק גזור' וכו' ויעוין בזה בירושלמי תענית פ"ג ה"י. ואם בכל זאת יש בזה חטא, היאך נתקבלה תפילתו, יותר ממה שלא נענה קודם לכן. ובמה גדול כוחו מהתנאים והאמוראים שלא נענו כלל, או דוקא ע"י הכנעה ושברון לב כדאיתא התם.

ז' ומה נאמר במעשה דנקדימון בן גוריון שהטריח לצרכו. ובמה שכתב החת"ס שנקדימון נענש ע"ז, לא נתיישב הדבר כיון שנענש על גזל הגוי.

מנאי תלמידו

יצחק מסורי דמן חיפה.

הוא מציין הרבה מקורות, ובלי עין הרע ידיו רב לו, ישנם כאן הערות ומקורות מאוד חשובים. רק שאני מבחינתי, זה 'למגמר בעתיקא', לחזור ולהיכנס שוב אל הנושא הזה. וגם האמת היא, שראיתי בספרים – לגבי מה שהוא מדבר – כי ישנם עוד ספרים אשר מדברים על כך. כמעט אלו מים שאין להם סוף...

ע"כ לכל הפחות נדפיס את דבריו בשיעור, וישוטטו בהם רבים ותרבה הדעת. כיון שהוא מביא ודן בדברים חשובים, מי שירצה להרחיב את העניין, להגדיל תורה ולהאדירה, ראוי שהדברים יהיו מצויים לפניו, כאשר זה יהיה בעז"ה מודפס.

התייחסות למכתב בעניין הסעודות בבית האבל, ולגבי השאלה האם קנאי יכול להיות מנהיג.

מכתב נוסף שקיבלתי מידידנו הנעלה הרה"ג אברהם דורי הי"ו, מחבר הספר שו"ת אדרת תפארת, מעיקו"ת ירושלם, שכתב אלי בזה"ל, בס"ד כ"ג מנחם אב התשפ"ד.

לכבוד מע"כ הגאון הגדול סוע"ה עצו"ר רבי יצחק רצאבי שליט"א.

שלום רב.

בתקופה האחרונה זכיתי להתבשם בשערי יצחק, ועוד ת"ח רואים את הדברים, וכולנו מתפעלים מהדברים הנפלאים. ויהי רצון שיזכה הדר"ג עוד רבות בשנים להגדיל תורה ולהאדירה, ברבות

בכל אופן, איך נעלם ממנו הרמב"ם הזה? הדבר מפליא.

לגבי המלה 'קנאה', כמו שהעתיק ידידנו הרב אברהם דורי שליט"א, כך זה בדפוס וילנא. רציתי לבדוק מה פירושו, שהרי זאת איננה 'קנאה', אלא 'קנאות'. קנאה זהו מושג אחר. ראיתי כי במהדורת מכון המאור כתוב, מי שיש לו 'קינוי'. גם המלה הזאת, קצת משונה. אמרתי לעצמי, נבדוק איך הרמב"ם כתב זאת בלשון ערבי, וראיתי שהרמב"ם עצמו כתב כך, 'קינוי', דהיינו בלשון הקודש. הרי הרמב"ם מערבב, לשון הקודש ולשון ערבית. [יש לברר שמא המלה קנאות חדשה היא. על כל פנים מצינו לשון קנאה גם במובן זה, וכן גבי פינחס ואליהו. ואם כן מלה זו כוללת את שני המובנים. ומעכ"ת עצמו נקט לקמן פעמיים לשון קנאה בנדון דידן. ולכן כתבתי כך בדברי חפץ קובץ כ"ג דף י' הערה א'. איתמר].

כתוב שם כך, בינוא אלחכמים ז"ל אן אללה רפעה וקאל לה, לא יצלח באלנאס מן כאן ענדה מן אלקנוי. 'לא יצלח באלנאס' – לא מתאים לאנשים, לבני אדם. 'מאן כאן ענדה' – מי שיש לו. 'מן אלקנוי' – מהקינוי. משמע אפילו קצת.

הרמב"ם כתב כאן מלה זאת בלשה"ק, קינוי. אולם בדפוס וילנא כתבו, קנאה. מי שאינו יודע, הוא חושב כי אולי החילוף תלוי במתרגמים כאן. זה מתרגם 'קנאה', וזה מתרגם 'קינוי'. אבל, לא. צריכים לדעת לגבי דפוס וילנא – קצת תמוה לי הדרך שלהם – כי הם מתקנים את הסגנון של רמב"ם, אם נראה להם משהו שאינו מדוייק, או שהלשון אינו מסתדר, הם משנים. אפילו בהלכות, הם שינו. מי שישים לב, יעקוב אחריהם, יראה זאת. הדבר מוזר, שהם הרשו לעצמם לתקן, כביכול לשפר ולשפץ, את לשון הרמב"ם. בנד"ד הרמב"ם כתב 'קינוי' בלשון הקודש, כיצד הם עשו זאת 'קנאה'? ודוקא כאן, הדבר אינו מדוייק. עכ"פ אלו המלים. [ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א העיר כאן, שלא הם תיקנו, בדפוס וילנא, אלא כך הוא כבר בדפוס הראשון. וכנראה מדפיסי וילנא לא שינו כלום מן הדפוסים שלפניהם עכ"ל. וישר כוחו. אמנם לנגד עיני עמד יותר תיקוניהם במשנה תורה לרמב"ם, כפי שנוכחתי כמה פעמים

ובתלמוד, שהנביאים רואים את הקב"ה מאחרי כמה מסכים. משה רבינו ע"ה הסתכל באספקלריא המאירה, ואילו הנביאים האחרים היו בדרגות אחרות. הרמב"ם מסביר, מה הם המסכים האלה? למה הם מבדילים? והוא אומר, כי למשל לגבי אליהו הנביא, החסרון שלו שהוא היה קנאי.

וזה לשון הרמב"ם שם, מצאנו לאליהו זכור לטוב, מדת הרגזנות. ואף על פי שנשתמש בה בכופרים, ועליהם היה כועס, הרי ביארו חכמים ז"ל שה' סילקו, ואמר לו שאין ראוי לבני אדם, מי שיש בו מן הקנוי כמו שיש בך, לפי שהוא יאָבֵדֵם.

הרמב"ם אומר, כי ישנם מאמרי חז"ל, שהקב"ה אמר לאליהו הנביא, שהוא לא יהיה נביא אלא מישוהו אחר. 'קנוא קנאתי', ועוד הפעם 'קנוא קנאתי'. פעמיים. כפי שדיברנו בזמנו. רק שצריכים לברר כאן את שורש הדברים.

האמת היא, שהדבר קצת מפליא. כי מה שהבאנו בזמנו בשם הגרי"ז – הרב מבריסק, לכאורה הדבר אינו מתאים לו. איך נשמט לו דברי הרמב"ם הללו? והרי הרמב"ם ובריסק, זה מחובר ביחד. גזירה שוה. ישנם רבים כאלה האומרים, שסבתו – אשתו השנייה של בעל בית הלוי, אם אמו (של הגרי"ז) אשתו השנייה של הגר"ח מבריסק – היתה תימניה. משום מה, לא מפרסמים זאת בתולדות שלהם, אבל הדבר ידוע. כאשר שואלים אותם – בני משפחתו וצאצאיו – על כך, הם מאשרים, ועכ"פ אינם מכחישים.

שמעתי כי הרב מלר, שמו"ל את כל פרטי תולדות חייהם של שושלת בריסק, נשאל על כך, וענה שזה אכן נכון. וכשנשאל א"כ למה לא כתבת את זה, התחמק וענה למאי נפקא מינה לכתוב זאת?

מי שידע מזה פרטים יותר מדוייקים, אנא יודיענו. חכם אחד אשכנזי אמר לי, פשיטא. תראה את האף של הגרי"ז, זה בדיוק אף תימני...

הערה מהקהל: גם בטוח שהיא מאה אחוז יהודיה. תגובת מרן שליט"א: בכל אופן, אפשר להבין מהיכן בא להם 'הרמב"ם', להיות במרכז. למה בבריסק, הרמב"ם תופס מקום כ"כ גדול, יותר מכל גדולי האשכנזים. מסתבר כי זה משם. הרמב"ם – תימן – בריסק. יש כן נפק"מ לכתוב זאת.

להבין מעצמי מתוך המצויין בילקוט שינויי נוסחאות ברמב"ם הוצאת ר"ש פרנקל, שהם הם אשר 'תיקנו ושיפרו' את הסגנון לראשונה. ויש לעיין שוב לעת הפנאי].

במהדורת מכון המאור, הם מביאים שם [דף תקמ"ב הערה שס"ד] בזה"ל, באגרת בקורת למהר"ץ חיות [ספרי מהר"ץ חיות ח"ב עמ' תקכ"ז] העיר, שלא נמצא בדברי חז"ל שלפנינו מקור למש"כ רבינו כאן, וע"כ שהיו לו מדרשים שנעלמו מאתנו. והעיר הרב המגיה שם [עמ' תקכ"ב] למדרש רבה שיר השירים עה"פ אל תראוני שאני שחרחורת, משה אמר שמעו נא המורים וכו'. והובא ג"כ במדרש רבה על הפסוק אל גינת אגוז ירדתי. ועיי' ילקוט פרשת חוקת בשם הפסיקתא ובילקוט ישעיהו וילקוט עה"פ אל תראוני שאני שחרחורת.

אינני יודע, למה הם הלכו לשם. חושבני כי ישנו מקור יותר פשוט, מה שהבאנו בזמנו כי רש"י כבר הביא זאת, על הפסוק [מלכים א' י"ט, י"ד-ט"ז] וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵינוּ, לְךָ שׁוֹב לְדַרְכֶּךָ מִדְּבַר דְּמִשְׁקָךָ. וּבָאתָ וּמִשְׁחַתְּ אֶת חֲזָאֵל לְמַלְךְ עַל אֲרָם. וְאֵת יְהוּא בֶן נִמְשִׁי, תִּמְשַׁח לְמַלְךְ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאֵת אֱלִישֶׁע בֶּן שָׁפַט מֵאֵבֶל מְחֹלָה, תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ.

אומר רש"י שם בזה"ל, אי אפשי בנבואתך, מאחר שאתה מלמד קטיגוריא על בני. כפי שהוא אמר, 'עזבו בריתך', וכן 'נביאך הרגו' וכו'.

וגם הרד"ק הביא זאת, מפורש בשם מדרש. רואים שהיה בפני רש"י את המדרש הזה. וז"ל הרד"ק, וּבְדַרְשׁ, א"א בנבואתך, מאחר שאתה מלמד קטיגוריא על בני. א"כ זהו המקור שהיה גם לרמב"ם.

שאלה מהקהל: אבל ישנו הבדל, בין קטיגוריא לבין קנאות. קטיגוריא זהו משהו כלפי הקב"ה, וקנאות היינו שהוא מתנהג עם העם כך.

תשובת מרן שליט"א: נתחיל מפינחס, הוא שעליו נאמר מלכתחילה 'בקנאו את קנאתי'. ועכשיו שהוא - אליהו - מלמד קטיגוריא כלפי הקב"ה, וגם הקינאה שלו היתה באופן אישי, כגון כאשר אחאב בא לנחם את חיאל בית העלי, מבואר

בירושלמי פרק חלק שאליהו לא יכל לסבול את הדיבורים שם. רואים ג"כ שאליהו היה מאד קנאי. אבל עיקר הקינאה הכללי רצויה, היא כאשר זה כלפי הקב"ה, כי צריכים ללמד זכות על עם ישראל. רואים גם שהוא קיבל עונש, כי הוא צריך לבוא לכל ברית מילה. הרי שם הוא היה מדבר עם הקב"ה, אבל כאן זה צ"ל ההיפך. ללמד זכות.

גם בדורנו ישנם קנאים, אבל שמעתי שאמר בעל ויואל משה זצ"ל, כי מה שהוא מדבר על הרשעים, על הציונים וכו', הוא רק כלפי חוץ, על הרשעים, אבל לא כלפי הקב"ה. כלפי הקב"ה, הוא מתפלל ומלמד זכות על עם ישראל. בזה הוא עושה כמו מהר"י מברדיטשוב... סניגורם של ישראל.

הבחינה היא, מה אתה אומר כלפי שמים, מה אתה מתפלל בתפילות.

המשך ביאור השיר הקדוש והנשגב 'שקף אלהים ממעון קדשך ויך כל (שונאי) [אויבי] עמו וכו'. שיר מקביל מאותו המחבר, הפותח במלים 'קשב אלהים לעדת עמו אשר תעו כשה אובד ואין תובע וכו'. ראוי ומומלץ לומר פיוט זה בימים הללו, בכל עת מצוא, לרגל המלחמה הנמשכת. ביאורים נוספים בשיר 'שקף וכו', כגון המלה 'אנד', שלושה פירושים לגבי המלים 'ישקם לכוס רעל אבל לא יין', וביאור המשך הפיוט עד סופו.

אֵל נִקְמוֹת יְיָ, אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ וְגו' הַשֵּׁב גְּמוּלָה עַל גְּאֵים [תהלים צ"ד, א'-ב']. אלו הם הערבים בגאותם היתירה.

התחלנו בס"ד לדבר על הפיוט הקדוש והנשגב, 'שקף אלהים ממעון קדשו ויך, כל שונאי עמו בְּהַרְףֵּ עֵינַי'.

כך נפוץ בספרים המצויים, וכך אומרים כיום, 'שונאי עמו'. ברם חושבני, כי הגירסא השנייה שראיתי היא יותר נכונה, 'כל אויבי עמו'. אם כי מן הספק, נראה צריך לענ"ד לכלול את שניהם. לומר את שתי הנוסחאות.

הרי האויבים, אלו הישמעאלים. והשונאים, אלו הנצרים. כך כתב רבינו בחיי, לגבי הפסוק [דברים ל', ז'] וְנָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאֱלֹת הָאֵלֶּה, עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שְׂנְאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ. אויביך, אלו בני ישמעאל, מלשון אוי ואבוי, עם ישראל הכי סובל מהם. כפי שאומר הרמב"ם באגרת תימן, בעניין הפסוק [תהלים ק"כ, ה'] אוֹיְהָ לִי כִּי גִרְתִּי מִשָּׂדֶה,

ומכאן כינוי משפחת צעידי עד היום. ומה שכתב ובנו עליהם, נראה דהיינו על ידם. ואולי במקום דירה, צ"ל בירה. אך בדקתי בכת"ק וגם שם כתוב בדל"ת, ושם נוסף דירה גדולה "למלך". יב"ן] וכבר חרבה, על שם (יחזקאל כ"ט, ט"ז) ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עוון.

וזה [לפני] שלא רצו לצאת מדת הקודש, לדת החזיר המנובל. הרשעים הללו ניסו לאלץ אותם שימירו את דתם, ובשום אופן הם לא הסכימו.

ואחר-כך יצאו בכופר הרבה. והיו משוטטין בעיירות ובמדינות [דהיינו ערים גדולות. יב"ן] מזלעפות רעב, בשנת איתתקל"ז ואיתתקל"ח [לשטרות, ה'שפ"ו וה'שפ"ז ליצירה. יב"ן], כי שללו כל ממונם. ורבתה הארבה [ועיין בדברינו לעיל פרשת שמיני על פסוק את הארבה למינו ד"ה ועוד. יב"ן], ואכלה כל מיני מאכל ותבואה, ומכל זה הצילם ה'. זהו שאמר הכתוב (תהלים ל"ד, כ') רבות רעות צדיק, ומכולם יצילנו י"י.

וחזרו בשמחה גדולה, בימי יפת [בן השכמי. כך נוסף בכת"ק] המלך הישמעאלי מלך כשר, יצא מן המזרח והחרים זרע עשו מן התימן. ואת הרשע שתפש אבא מארי וחביריו, עשה בו שפטים, ופשטו עורו עד טבורו, והשליכוהו לכלבים. לבסוף הוא קיבל את ענשו, אבל היו לפני כן צרות גדולות מצידם.

לכן, לא פלא שהפיוט הזה, ישקף אלהים ממעון קדשו ויך כל אויבי עמו כהרף עין, שהוא מדבר ומבקש מהקב"ה לשלם להם כגמולם, מכות קשות גדולות ונאמנות.

השיר הזה הוא פיוט נשגב, אבל לצערי אני שומע שישנם אשר עושים אותו בניגון אחר, לא טעם ולא ריח. הניגון המקורי, הוא מעורר ומרגש ממש, לא כמו הניגון החדש שעשו לזה. זכורני כי פעם הייתי באיזו חתונה, והמשורר שכנראה היה ירא שמים, כאשר הוא התחיל את השיר – נשיד – ישקף וכו', כמובן בניגון המקורי, היה נראה שהאולם כמו התחשמל. עצרו את הנשימה. היטו אוזן. התלהבו, חרדת אלהים נפלה על כולם.

יש לזה שיר-פיוט מקביל, שגם אותו הוא חיבר, בפלס של-שיר הזה, אשר איננו מוכר, ושם הוא מפרט יותר לגבי הצרות שהיו להם אז. הרי ישנם

שְׁכַנְתִּי עִם אֶהְלִי קֶדֶר. אבל האמת היא, שבספרים ישנם חילופי גירסאות, מי יותר קשה? בני עשיו, או בני ישמעאל? צריכים ליישב זאת. כי הדבר תלוי, לגבי איזה דברים. ואכמ"ל. דיברנו בעבר, ובכתובים רשום אצלי בנפלאות מתורתך פרשת נצבים באריכות. בכל אופן, נראה לי כי הגירסא המקורית היא, כל 'אויבי' עמו.

צריכים לדעת, כי לא לחנם יש את הפיוט הזה, אשר חיברו רבינו יוסף ב"ר ישראל משתא זצ"ל. כי בזמנם היה לא פחות גרוע מאשר בזמנינו. ולא עוד אלא ששם בזמנם, הם היו משועבדים תחת ידיהם, בגלות. עשו להם צרות גדולות, כפי שהביא בעל חמדת ימים, הרי הם בני אותה משפחה – בְּנֵי מִשְׁפָּא – מהר"ש שבזי זיע"א היה אחרי כן. הבאתי בס"ד בנפלאות מתורתך בפרשת בלק [דף קנ"ג], מעט מן המעט ממה שהוא מספר, מה שהיה.

הוא אומר כך, נפל דְבַר בִּישְׂרָאֵל וּבַחֲכָמֵיהֶם, רַחֲמָנָא יִשְׁיִזְבֵּן מְכַל עֲקָתָא [נ"א נפל בְּרַמְיָן בַּחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, ורָעַב]. ונאספו חכמים מתימן [בכת"ק], ומתו הרבה מחכמי תימן, וגזרה מלכות עשו עליהם שמד [וְהָרַג. כת"ק], ויצאו הרבה מדת קודש לדת חול – רבים התאסלמו – ויש נהרגו על קדושת השם, בימי סְרְחֵי הַמֶּלֶךְ (פירוש פצל אלבאשה) שחיק עצמות, ושם רשעים ירקב, והוברר סולת מן הפסולת [כינה פסולת לאותם שהמירו דתם, וכמבואר באיגרת תימן להרמב"ם שלא יחזיקו בדת האמת בעתות השמדות, אלא יראי ה' מזרע יעקב, הזרע הטהור והנקי יעוש"ב. ועיין עוד למהר"ש הכהן בלחם שלמה שער ד' אות י"ג, ולמהר"י בפירושו פעמון זהב סוף פרק ד' דאבות דף קכ"ה ד"ה ואם, כי המשומדים מישראל שחוזרים לדת האומות, הם נשמות הערב-רב וכו'. יב"ן].

ותפסו אבא מארי [יוסף] ז"ל ואנשים עמו מישראל, והלקום וציערום, עד שנגואלו בגדיהם בדם. וישבו שנים-עשר חודש בבית האסורים, קשורים בשלשלאות של-ברזל, וסובלים [נ"א והיו טוענים] טיט ואבנים ולבנים. והנוגשים אצים לאמר, כלו מעשיכם דבר יום ביומו. ובנו עליהם דירה גדולה באלצעיד [פירוש במקום הנקרא אלצעיד. והוא בדרום תימן סמוך לעירו שבזו.

כאן ששה בתים. פיוט קטן, קטן הכמות ורב האיכות. וישנו פיוט דומה לזה, באותו המשקל, יקשב אלהים לעדת עמו אשר תעו כשה אובד ואין תובע. [מרן שליט"א שר אותו במנגינתו]. שם הוא מפרט מעט, כמה דברים שעשו להם. זהו כמו שהזכיר מהרש"ש על אביו מה"ר יוסף וחבריו ובדלעיל.

בכל אופן, זהו מחבר הפיוט המפורסם, אשאל אלהי יגאלה שבויים וכו'. וכן מה שנוהגים לומר – אלה שנוהגים לומר זאת – יום נעקד יצחק וכו'. הוא גם המחבר של זה.

ממש רואים, כי הם היו אנשים גדולי תורה וקדושי עליון.

על כן אני אומר, כי כעת בזמן הזה, שאנחנו – עם ישראל – סובלים מהישמעאלים וגרוריהם, מכל צד ומכל פינה, אפילו שהם אינם מצליחים, אבל בכל זאת כל מה שהם יכולים הם מנסים. כפי שנאמר, הַיֵּשֶׁב גָּמוּל עַל גְּאֵים [תהלים צ"ד, ב']. הם שחצנים. הם אינם מסוגלים להיכנע. אפילו שהם לא מצליחים, השקר אצלם הוא מטבע עובר לסוחר. על כן מומלץ לאמרו בכל הזדמנות.

*

אמרנו בס"ד בסוף השיעור הקודם, כי המלה 'ישקף', היא מלשון משקוף. הבאנו את דברי חז"ל, כי 'כל השקפה במקרא לרעה', וכי זה מלשון משקוף אשר חובט על הדלת. זהו הפירוש שאומרים הרבה מפרשים, כגון מהר"ל מפראג, והתורת חיים בסנהדרין.

גם היפה תואר [שמות רבה פרשה מ"א אות א'], כותב את הפירוש הזה, אבל הוא מוסיף עוד פירוש. וזה לשונו שם, אי נמי, שלהיותו לשון השקפה מובן על ההשגחה היתירה רצונו כמשים עינו להיות עויין הדבר מאד. עויין היינו, שם עין. ולפי שלא יצדק לפני ה' כל חי – אם הקב"ה מסתכל, מי שיכול להיות לא בסדר – הנה כל הנשקף ממנו השקפה גמורה מצד עצמו, יהיה לרעתו, שפִּנְקָסוּ מתבקרת, ואינו כדאי לטובה. כאשר הקב"ה מסתכל, זהו כבר גרוע מאד. התוצאה מכך תהיה קשה וחמורה.

*

בהמשך הפיוט, הִנֵּה יי – לענ"ד צ"ל באדנות כמו בפסוק, וכדלקמן. והרמז בכך, דינ"א דמלכות"א דינא, דהיינו השכינה הקדושה – קם ונצב על אַנְךָ. יִשְׁקֶם לְכוֹס רַעַל, אָבֵל לֹא יוּן. מה פירוש המלה, 'אנך'?

כידוע, המקור הוא מן הפסוק בספר עמוס [ז', ז'], כֹּה הִרְאֵנִי וְהִנֵּה אֲדֹנָי נֹצֵב עַל חוֹמַת אַנְךָ, וּבִידוֹ אַנְךָ. בפסוקים שם כתוב ארבע פעמים, 'אנך' בקמץ. אבל כאן בפיוט, לפי החרוז צ"ל 'אנך' בפתח. כדי להשוות עם 'ויך', וכן בהמשך 'בנך', הכל זה בפתח, ע"כ מסתבר יותר כי גם זה בפתח. לא שזאת שגיאה, ישנם כאלה האומרים בקמץ, כמו בפסוק.

אבל יכול להיות, שהדבר תלוי בשאלה, מהי משמעות המלים, 'הנה י"י קם וניצב על אנך'. לגבי הפסוק 'אנך', פירושו הקו שלמשקולת, הפלס. כדי ליישר את הבניין, משתמשים במשקולת של בדיל או עופרת, כדי שהבנייה תהיה ישרה ומדוייקת. זאת משמעות המלה שבפסוק, וגם בפיוט הפשט הפשוט הוא, י"י קם וניצב על אנך, דהיינו שה' ישלם להם מדה במדה. לא פחות. בצורה מדוייקת, בלי לסלוח. אין ויתורים. שלא יותר להם. שיתן להם, כפי רוע מעשיהם. הוא אמנם אינו מבקש כאן שיתן להם יותר, על דרך שנאמר 'שבעתיים אל חיקם', אלא עכ"פ שלא להפחית כמלא נימא. במדוייק. זהו הפשט הפשוט. אולם הגמרא [בבא מציעא דף נ"ט ע"א] דורשת זאת, מלשון אונאה. גם זה יכול להיות בכוונה של מה"ר יוסף משתא.

בגמ' שם מובא כך, אמר רב חסדא, כל השערים ננעלים, חוץ משערי אונאה. שנאמר [עמוס ז', ז'] הִנֵּה אֲדֹנָי נֹצֵב עַל חוֹמַת אַנְךָ, וּבִידוֹ אַנְךָ. א"ר אלעזר, הכל נפרע בידי שליח, חוץ מאונאה, שנאמר ובידו אנך. א"ר אבהו, ג' אין הפרגוד ננעל בפניהם. אונאה. וגזל. וע"ז. אונאה, דכתיב ובידו אנך וכו'.

דהיינו, אונאה זהו הצער, אשר הם מצערים ומשעבדים אותנו.

אולי סיבת ה'דרש' הוא, מפני שהיה צריך להיות כתוב 'אנך', וכתוב 'אנך'. מלשון [יחזקאל י"ח, יב]

שערי יצחק – השיעור השבועי

הבשר [בעיני יצחק, דף קכ"ט], להסביר את לשון הרמב"ם בעניין חליטה. הרמב"ם כותב, להשליך את הבשר למים רותחין, אבל לא לפושרין.

זהו אותו הסגנון. על אותו המשקל. לכאורה, אם המים רותחים, בודאי שהם אינם פושרים?

הבאנו שם בס"ד פירוש של ספר ערוגת הבושם, כי הכוונה היא, שישנו מצב שהמים אינם רותחים, וגם אינם פושרים. דהיינו, שהיד סולדת בו, שזה נחשב כמו רותח גם בהלכות שבת. גם כאשר היד סולדת בו זה טוב, רק שלכתחילה צריך שהמים יהיו רותחים, כלומר שזה יבעבע, אולם גם אם היד סולדת בו זה טוב. העיקר, שלא יהיו פושרים, כי פושר זה לא טוב.

בכך הסברנו, מה שאבותינו נע"ג נהגו בבתי משתאות, שלא הקפידו בכך, הכניסו כמות גדולה – כגון מאתים ק"ג – לתוך סיר גדול של נחושת, ובינתיים הרי בעבוע המים יורד. ע"כ אמרו בזמנינו הרבה ת"ח, כי בבתי משתאות לא הקפידו. אבל השבנו עליהם ואמרנו, לא. הדבר כן טוב. לא כפי שהם חושבים. גם הרמב"ם מודה, שזה טוב. בשעת הצורך אפשר לסמוך על כך, כי זה ג"כ נחשב חליטה, רק שזה לא החליטה אשר צ"ל לכתחילה, אבל עכ"פ זה גם מועיל בתורת חליטה. זה לא שהם סמכו על הדעות האחרות אשר הקילו בכך, הם לא הקילו, רק שזהו אינו לכתחילה, כיון שאי אפשר.

כך כתבנו שם, וכבר הרחיב בזה מהרא"ל באלחובר אבד"ק זסלב שבארץ רוסיא, בספרו ערוגות הבושם (נדפס בוילנא התר"ל) סימן ס"ט אות יי ד"ה והנה, ואות ט"ז, והעלה בהדיא דסבירא ליה להרמב"ם דדוקא בחליטה דמהניא בלא מליחה, הוא דבעינן שיהיו רותחים יפה יפה, דהיינו שיעלו רתיחה וכמו דבעינן גבי הגעלה דסלקא דיקולא דמיא. אבל בנ"ד שכתב הרמב"ם להשליכו מיד למים רותחין, לא בעינן שיעלה רתיחה כדמוכח מלשונו שכתב "אבל לא לפושרין", דדוקא לפושרין לא, אבל כל שהיד סולדת בהם, שיצאו מכלל פושרין ובאו לכלל רותחין, די בכך. והוסיף שאפשר כי אפילו רותחים דכלי שני סגי בזה, כיון שהוא אחר

עני ואביון הוֹנָה. וכן [ירמיהו מ"ו, ט"ז] חָרַב הַיּוֹנָה. א"כ אולי הדרשה, שזה מלשון אונאה, היא כיון שהיה צריך להיות כתוב אנך, ואם כתוב אנך זהו לרמוז על מובן אונאה.

לאחר מכן בפיוט, ישקם לכוס רעל, אבל לא יין. לכאורה קשה, פשיטא. וכי הקב"ה יתן להם יין? למה שיתן להם יין? וכי עכשיו פורים או ליל הסדר? למה שהם ישמחו? בודאי שיתן להם רעל. מה פירוש המלים, אבל לא יין? בשביל החרוז, זאת איננה סיבה, לכתוב מלים מיותרות.

הנני אומר בזה בס"ד, שלושה פירושים.

הפירוש השטחי הוא – כך היא הפשטות – כי זהו על-פי לשון הפסוק [ישעיה נ"א, כ"א] וּשְׂכַרְתָּ וְלֹא מְיִין. לפני כן כתוב, הַתְּעוֹרְרֵי הַתְּעוֹרְרֵי קוֹמֵי יְרוּשָׁלַם, אֲשֶׁר שְׁתִּית מִיַּד יְיָ אֵת פּוֹס חַמְתּוֹ, אֵת קִבְעַת פּוֹס הַתְּרַעְלָה שְׁתִּית מְצִית [שם שם, י"ז]. אלא שהפייטן כאן הופך זאת על אומות העולם.

כוס תרעלה היינו, כוס רעל. מה הפירוש, רעל? כיום אומרים זאת כלפי משהו שהוא סם המות. כבר הרד"ק כתב כך בספר השרשים, והוא אומר כי כך אנחנו רגילים לפרש. אבל מפרשים רבים אומרים, כי רעל היינו, דבר שמטשטש ומטמטם את האדם, מחליש ומתיש את כוחו. לפי רוב המפרשים, כגון רש"י ועוד, זהו משהו אשר גורם לאדם בלבול. הוא משתבש. גם שכלית, וגם גופנית. אם כן, הרי ישנה אפשרות גם עם יין, לבלבל את האדם.

אם-כן, ישקם לכוס רעל, עצם הרעל שהוא יהיה מבולבל, לא ימצא את ידיו ואת רגליו, הרי גם יין עושה את זאת. אפשר לבלבל את האדם, גם על ידי שישתכר. אבל כיון שבשלב הראשון הוא שמח, לכן הפייטן מבקש, אל תתן להם יין. נכון שהיין עושה את אותה התוצאה, אולם אל תתן להם יין. כמו כן, לאחר מכן היין פג, משא"כ הרעל שהוא כנראה מזיק יותר גם לאחר זמן. זאת היא הפשטות.

*

ברם הפירוש אשר יותר מתקבל בעיני, הוא מה שאמר בני הרה"ג שאול הי"ו, על פי הקדמה של מה שכתבנו בס"ד דבר דומה, בהלכות חליטת

מליחה. דאע"ג דכלי שני אינו מבשל, מכל מקום מְצַמֵּת צְמִית יְעוֹשׁ"ב וכו'.

כמוֹכֵן בהמשך, הבאתי כי ישנו מישהו שאמר אחרת, אבל הצדקתי אותו וכתבתי בזה"ל, ולדידי העני חזו לי דברי הערוגות חבושם טובים ונכוחים בדקדוק לשון הרמב"ם, ואינו שפת־יתר בעלמא ליתר אזהרה. שאין דרכו של־הרמב"ם לסמוך על המעיין שיפשפש ויתבונן מה מדבריו מבואר בש"ס, ומה יצא לו רק מדיוק וכדומה, אלא על המעיין להבין את דבריו באשר הם שם.

וכיון שאין דרך הרמב"ם לכפול העניין במלים שונות לחנם, ומה גם שלא כתב כזאת "רותחין אבל לא לפושרין" בכהאיי גוונא, לא לעיל מינה באותו פרק עצמו לגבי כבד, ולא בשום מקום כגון בהלכות חמץ ומצה פ"ה הל"ג לגבי חליטת קמח, ובהלכה י"ז שם לגבי חליטת מורסן, ובהלכה כ"ג לגבי הגעלה, זולתי כאן, הרי זה אומר דרשני, דבנדון דידן רותחים ממש לכתחילה, אבל לא לפושרים דאפילו בדיעבד נמי לאו שפיר דאמי.

וכיוצא בזה נלע"ד ביאור לשון הזהב של הרמב"ם פ"ה מהלכות דעות הל"ד, יבעול בבושה ולא בעזות ע"ש, דקשה הרי ברור שעזות היא היפך בושה [והכי תנן באבות פ"ה משנה י"ט, עז פנים לגיהנם, ובוש פנים לגן עדן] ולמה הוצרך להאריך בלשונו. הרי הרמב"ם לא כותב מלים מיותרות. אלא הכי קאמר, יבעול בבושה, ובפרט או לכל־הפחות שלא בעזות ואכמ"ל.

אותו הדבר, בנדון דידן. דהיינו, הפייטן אומר, ריבוננו של־עולם, הנני מבקש שתתן להם רעל. או שהם יתבלבלו, או לפי הפירוש שזהו סם המות. אבל רבש"ע, גם אם תפילתי לא תתקבל, מאיזו שהיא סיבה, לכל הפחות אל תתן להם יין. כיון שאומות העולם כעת הם 'על הגובה', מרגישים מדאי טוב, יש להם עושר וכבוד ושלטון ונשק וכו'. אם לא רעל, לפחות לא יין.

זהו הפירוש השני.

*

פירוש שלישי, על פי מה שמצינו, כי מי שמוציאים אדם למיתה, נותנים לו יין בכדי שתיטרף דעתו. הדבר מובא במסכת סנהדרין [דף מ"ג ע"א] בזה"ל, אמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא,

היוצא ליהרג, משקיין אותו קורט של־לבונה בכוס של יין, כדי שתיטרף דעתו. שנאמר [משלי ל"א, ו'] תנו שכר לאובד, ויין למרי נפש. מפרש רש"י [ד"ה שתטרף דעתו], ולא ידאג ויתמהמה בהריגתו. גם הרמב"ם מביא זאת להלכה בהלכות סנהדרין, בפרק י"ג הלכה ג'.

יוצא כי מי שהוא אחד מהרוגי בית דין, בכדי שהוא ימות מהר, שלא יתעכב, נותנים לו תחילה לשתות יין.

לכן הפייטן אומר, להם, אל תתן את זאת. אדרבה, שיסבלו, שירגישו את הצער. הדק היטב, היטב הדק. ההיפך, שיתמהמהו בהריגתם. כי כל דין זה דלעיל, נאמר לגבי ישראל, דקיימא לן 'פרור לו מיתה יפה'. אבל להם, אל תתן יין לפני המיתה.

עד כה ביארנו בס"ד שני בתים. הראשון מתחיל באות יו"ד, והשני באות ה"א, הנה וכו'.

*

הבית השלישי, המתחיל בוא"ו, וימקרו בם מלאכי משחית להך, אותם פחצי יָהּ ובְּכָלֵי זָיִן.

מה הפירוש, חצי יָהּ? בהרבה מקומות כתוב בנ"ד לשון חצים, כגון [דברים ל"ב, מ"ב] אֲשַׁפֵּיר חֲצֵי מִדָּם, אבל החצים של הקב"ה – הם כפי שנאמר [שמות ט"ו, ג'] יָיִ אִישׁ מִלְחָמָה יָיִ שָׁמוּ – ה' לא נלחם עם כלי נשק, אלא הוא נלחם בשמו.

כך מובא במדרש חז"ל, ומהרי"ץ זיע"א מביא זאת [בעץ חיים דף כ"ד ע"ב] לגבי הפסוק הזה בשירת הים בזה"ל, 'איש מלחמה, כמו [רות א', ג'] איש נעמי. רצונו, כמו ששר צבא המלחמה עיניו פקוחות על כל פרטי המלחמה. וסיים, י"י שמו. כלומר, אל תחשוב שבחרב וחנית הקב"ה נלחם, אלא ה' שמו, בשמו עושה נצחון.

*

בהמשך הפיוט, סורי ראִי צִיּוֹן בְּנַחֲמַת בְּנֵךְ, עַת פִּי אֲשֶׁר יִהְיֶה לְבָעַר קִיּוֹן.

הבית הזה מתחיל באות סמ"ך. כי כפי שאמרנו לעיל, שם הפייטן הוא יהוס"ף. יוסף בן ישראל.

'סורי ראִי צִיּוֹן' – תפני ותראי ציון. 'בנחמת בנך' – בנחמת הבנים שלך.

אמרנו כי המלה 'בְּנֵךְ', זהו חרוז עם המלה 'יָנֵךְ', 'אָנֵךְ'. ישנם כאלה שלא הבינו, מה זה 'בְּנֵךְ'? לכן

יהודה – דוד המלך – בכוח שם הוי"ה. הדבר רמז בשם שלו.

בני הרה"ג משה שליט"א כתב ב'נעימות שיר' [פירוש על הדיואן, דף ק"ח] בזה"ל, הקב"ה המפלטני מכל צרה, ועד"ה [תהלים י"ז, י"ג] פלטה נפשי מרשע חרבך. ופירש בילקוט שמעוני שם, מאותו רשע שעתיד ליפול בחרבך. וזה שאומר המשורר, קרא יום וכו'. תפלט אותי, מהרשע שעתיד ליפול בחרבך.

יפה מאד, הקישור שלדבר. רק שהנני חושב, כי אם הדבר כך, שהוא מצפה שהקב"ה ישלוף את חרבו, אזי היה צ"ל 'יום תשלפה חרבך, ותך'. כי 'יום אשלפי חרבי ואך', זה חוזר עליו עצמו.

לכן אמרנו בס"ד שהפירוש הוא, כי חרבו של הקב"ה היא חרב פיפיות. דהיינו, התורה נקראת בשם חרב. מי שיעיין במדרשי חז"ל, לגבי הפסוק [תהלים קמ"ט, ו'] וְחָרַב פִּיפּוּת פְּיָדָם, יראה כי זה חוזר על התורה, היא נקראת 'חרב פיפיות' כיון שהיא מחודדת משני הצדדים. תורה שבכתב, ותורה שבעל פה.

ואפשר לפרש את המלה 'חרבי', כלפי עוד דברים, כגון התפילה, כגון שנאמר [בראשית מ"ח, כ"ב] בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתֵי, שתרגום ירושלמי הוא, בצלותי ובעותי, כיעויין במפרשים שם ובמרפא לשון ואכמ"ל, כי כבר עשיתי זאת בנפלאות מתורתך שם בפ' יחני. ויכול להיות, עוד כוונות.

מי שיעיין בדברי מהרי"ץ בעץ חיים [דף כ"ב ע"ב], יראה כי אפשר לבנות על כך, ולקשר זאת להרבה דברים. וז"ל, 'רוממות אל בגרונם', מכאן אמרו ז"ל [ברכות דף ה.]. הקורא קריית שמע על מטתו, כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו. וחרב, גימטריא גבורה. ברז"ל תיבות [יש] בקרית שמע, וזהו בכבלי ברז"ל. שעל ידי כן הם נאסרים, ואין להם כח (טהרת הקודש).

והרי"ץ – מה"ר יוסף צאיאח – כתב, מכאן סמך למוהל, שמתפלל בציבור בשחרית קודם שימול הבן, ר"ל שהוא נעשה שליח ציבור באותה תפילה.

רוממות אל בגרונם, ראשי תיבות אָבֶר. וחרב פיפיות, ראשי תיבות פ"ו, בגימטריא מילה, יתר

חשבו שצריך להיות, 'בְּנֶךְ' בצירי. ראיתי מישהו שהדפיס כך, מישהו שדוקא מבין, הוא כתב 'בְּנֶךְ', דהיינו כמו [שמות ד', כ"ב] בְּנֵי בְּכָרֵי יִשְׂרָאֵל.

מרן שליט"א פונה לציבור בשאלה: מה אתם אומרים? האם הדבר נכון?

תשובה מהקהל: אולי צ"ל 'בְּנֶיךְ'.

תגובת מרן שליט"א: הרי זה לא כפי החרוז? חייב להיות 'בְּנֶךְ', כי כך זה לפי החרוז. אבל וכי אפשר בשביל זה, לעוות את המלה?

אלא, פשוט מאד. הפייטן כתב תיבה זאת בלשון ארמית, כי בלשון הקודש זה לא הסתדר לו. כגון שהוא תרגום הפסוק [ישעיהו נ"ד, י"ג] וְכָל בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי יְיָ, הוא זכל בְּנֶךְ אלפין באורייתא. וכן בפסוק [ישעיהו נ"א, כ'] בְּנֵיךְ עֲלֶפּוּ שָׁכְבוּ, התרגום הוא 'בְּנֶךְ יהוה מטרפין'. הוא השתמש ושתל כאן במלה בארמית, בְּנֶךְ, כי הוא לא מצא מלה אחרת שתתאים לו עם החרוז.

שאלה מהקהל" מה הפירוש, 'לבער קיין'?

תשובת מרן שליט"א: שיתבער ויושמד. כפי שנאמר בפרשת בלק, פִּי אִם יִהְיֶה לְבַעַר קַיִן, עַד מָה אֲשׁוּר תִּשְׁפֹּךְ [במדבר כ"ד, כ"ב]. שיתבערו כל השונאים, ואז עם ישראל יתנחם.

ולפי פרקי דר"א פרק ל', ועוד מדרשים, קין שם, וירא את הקיני, הכוונה לבני ישמעאל. לפי שכל זרע קין נכרתו כבר בדור המבול, אלא שהישמעאלים התיישבו במקומם, באחוזתם של בני קין. כנראה לכך נקט זאת הפייטן בדוקא. וטוב לכוון לזה.

*

הבית האחרון, פְּלִטֵי קָרָא יוֹם אֲשֶׁלְפָה חֲרָבִי וְאָךְ, בָּם פֶּל יִפֶּה מִרְאָה וְחֻמַּדַּת עֵינַי.

'פְּלִטֵי', מובן לפי העניין כי זהו הקב"ה, מלשון [שמואל ב' כ"ב, ב'] וּמִפְּלִטֵי לִי. אבל הוא לא יכל להתחיל במלה 'מפְּלִטֵי', כי היא מתחילה באות מ"ם, לכן הוא הוריד את המי"ם, לרמז את האות האחרונה של שמו יוסף. מצאנו דברים כאלה. מותר לו...

אבל, שמעתי רמז נפלא. פְּלִטֵי במספר קטן אהי"ה. וזהו כמו שכתב מהר"ש שבזי זיע"א לגבי שמשון, כי בכוח מה הוא היה נוצח? בכוח שם אהיה. המספר קטן של שמשון, הוא אהיה. כמו

אחת. שהקב"ה שהוא יחיד, חתם שמו בברית, שנאמר [דברים ל', י"ב] מי יעלה לנו השמימה, ראשי תיבות מילה, וסופי תיבות הוי"ה.

וחרב, בגימטריא רי"ו, שם ע"ב שיש בו רי"ו אותיות, ועל כן יזהר שלא להבליע הוי"ו (רי"ץ). פיפיות, במדרש [עיין ילקוט שמעוני תורה רע"א] רבי יהודה אומר, פי פיות, שתי תורות, שבכתב ושבעל פה. רבי נחמיה אומר, חרב שהיא אוכלת משני צדדיה, ונותנת חיים בעולם הזה ובעולם הבא.

ישנם עוד דברים. כגון, החרב של הקב"ה, זהו השם המופלא בן ע"ב אותיות. ויסע וגו', ויבא וגו', ויט וגו'. גם זה יכול להיקרא 'חרב'. חסידי עליון אשר יודעים את השמות הקדושים. הרמב"ן והרמ"ק אומרים, כי אלה אשר השתמשו בשם היוצא מן הפסוק ויסע ויבא ויט, אשר זהו שם קדוש ונורא, שיש בכוחו לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס. זה הרבה יותר מחרב. [ולא רק השם בכללותו, וכמו שמצינו שהרג משה רבינו ע"ה את המצרי בשם כה"ת, שהוא אחד משמות ע"ב כידוע. איתמר].

ידוע המובא בגמ' סנהדרין [דף י"ט ע"ב], כתיב פלטי, וכתיב פלטיאל. בשני מקומות מוזכר העניין של פלטי בן ליש, ששאל נתן לו את בתו. שאל סבר שהיא אינה מקודשת לדוד, שהקידושין התבטלו כי זה לא תופס, אבל למעשה היא כן היתה אשת איש. הצדיק הזה, פלטי, מוזכר שמו גם בשמואל ב', וגם במלכים. למה השינוי? אומרת הגמרא, אמר ר' יוחנן, פלטי שמו. ולמה נקרא שמו פלטיאל? שפלטו אל מן העבירה. מה עשה? נעץ חרב בינו לבינה. אמר, כל העוסק בדבר זה, ידקר בחרב זה.

ישנו פירוש נפלא, שאומרים חכמי תימן נע"ג על העניין הזה, מהי ה'חרב'?

בעל סגולת ישראל – זהו מהר"ר ישראל הכהן זצ"ל – כותב [בפרשת שופטים] בזה"ל, רבי יוחנן אומר, נעץ חרב בינו לבינה, ר"ל היו מזכירים דברי תורה – מדוייק מדבריו, כי לא רק הוא, אלא גם היא – חרב פיפיות, כדי שלא יבואו לידי חטא, שנאמר [ויקרא י"ח, כ'] וְאֵל אִשְׁתְּךָ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתָךְ לְזָרַע.

גם בעל חמדת ימים – מהר"ש שבזי זיע"א – כותב [בפרשת וישב, דף 577 במהדורא החדשה] בזה"ל, שהיה יודיע פלטי, שאין קידושין תופסים באשת איש. ונקרא בסוף פלטיאל, שפילטו האל מן העבירה. אמרו, שנעץ חרב בינו לבינה, רמז לתורה, הנקראת חרב פיפיות. שנזכר מה שנאמר בה, ואיש אשר ינאף את אשת רעהו [ויקרא כ', י"], וכתיב לא תחמוד אשת רעיך [שמות כ', י"ג]. פירוש חרב פיפיות, רצה לומר פה פיות, דאית בה תרי פומאני וכו'.

לענ"ד עיקר המובן הוא, כי כל הזמן, הוא – או שניהם – היו משננים דברי התורה בנ"ד. ומאחר שכתוב גם תורה שבכתב וגם תורה שבע"פ, פיפיות, כנראה גם מאמרי חז"ל, לחזק את עצמם שח"ו לא יהיה מכשול.

אם כפי הפשטות, שזאת רק חרב, הרי מפורסם כי בעלי המוסר קופצים ושואלים, כגון בספר שיחות מוסר של הגר"ח שמואלביץ, מה הדבר עוזר שהוא נעץ חרב? הרי ניתן תכף ומיד להסיר את החרב?

וישנן עוד שאלות. הרי על אשת איש, המיתה היא בחנק, לא בחרב. א"כ הדבר בכלל אינו נכון. ויש עוד דיוקים. מי שיעיין בספר בן יהודע, יראה כי הוא שואל, למה חרב ולא חנית או רומח? מה יש דוקא ב'חרב'?

ברם לפי האמור, זאת היא התשובה הקולעת. 'חרב פיפיות בידם'. כי רק לחרב, יכול להיות שתי פיות. כי חנית ורומח, הרי הם דוקרים, אבל החוד הוא למעלה. משא"כ החרב, ניתן לחדד אותה, משני צדדיה. לכן נקטו בדוקא חרב.

הפירוש שלהם, עונה על כל השאלות. אם כי יתכן, שהם לא התכוונו כי לא היתה חרב ממש. אדרבה, יכול להיות שהניח שם חרב ממש, אבל היה צריך להזכיר את החרב שלתורה. הדבר אינו שולל שלא היתה חרב כפישוטו, רק שאת החרב הזאת הוא שם בכדי להזכיר לו את החרב של תורה. ואז הם היו מזכירים ומשננים לעצמם את הפסוקים, כמה הדבר חמור.

ממילא כעת מובנות יותר המלים שבפיוט, פלטי קרא יום וכו'. המחבר קישר זאת עם 'פלטי', כי שם כתוב שהוא נעץ חרב בינו לבינה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לצערנו, לא חסר עבירות. כי עונותינו רבו מלמנות, וחטאותינו עצמו מלספור.

אבל מה שאנחנו משתדלים לתקן, זאת המטרה של הקב"ה בכל ההפחדות האלה. הקב"ה רואה שלא עוזרים דברים אחרים, וצריך לתת מכות קשות, בכל פעם אזעקות, ככה מידי פעם, להתריע ולהזכיר, שהאדם ימצא את עצמו כמעט בסכנה ח"ו. אבל, **פִּי לֹא יִטֵּשׁ יְיָ עֲמוֹ, וְנִחַלְתּוּ לֹא יַעֲזֹב** [תהלים צ"ד, י"ד]. בעז"ה נזכה ונראה ישועות גדולות בקרוב, נסים ונפלאות, אכי"ר.

ואם הדבר כפשוטו, לפי הגורסים ידקר בחרב זה – כי ישנם כאלה שאינם גורסים 'זה' – שואלים למה דוקא 'חרב זה'? וכי רק בחרב הזאת? אלא התשובה, כי הוא רצה לעשות זאת בצורה מוחשית, לראות את החרב, הוא שם אותה שתהיה ממול עיניו, לכן דוקא 'בחרב זו'.

בַּם פֶּל יִפֶּה מְרֵאָה, וְחִמְדַּת עֵינַי.

הפייטן הקדוש מסיים, שלא יחוס ולא ירחם, אפילו על יפה מראה וכו', כפי שמצינו שזה היה עון שאול, כמ"ש **וַיַּחְמַל שְׂאוּל וְהָעָם עַל אֶגְג וְגו'** [שמואל א' ט"ו, ט"], שכן מבואר גם בפירוש מהר"י אברבנאל, כי כנראה שהיה אגג יפה תואר, לכן הם חסו עליו, יעו"ש. יישר כוחו של נכדי הבחור החשוב ישראל תאם נר"ו, שמצא זאת באברבנאל, תוך כדי שדיברנו בנושא.

כנראה שזה הובן להר"י אברבנאל מן העניין, כמו שאר הדברים בפסוק שם, **מֵיֵטֵב הַצֵּאֵן וְהַבֶּקֶר וְגו'** **נִמְבָּזָה וְנִמְסָ אֶתְּהָ הַחֲרִימוֹ, הֵם הַשְּׂמִידוֹ רַק אֶת הַדְּבָרִים הַבְּזוּיִים וּמְאֹסִים, וְלֹא טוֹב עָשׂוֹ. וַיִּדְוַע שָׁכַל הַמֶּרְחָס עַל אֲכֹזְרֵי וְכו'.** הב"ה ישמרנו.

נסיים את השיעור בכך, שאנחנו מצפים לישועת ה' בקרוב, שיציל אותנו מכף כל **מַעֲגַל וְחוֹמֵץ** [עין תהלים ע"א, ד'], כל הרשעים האכזרים האלה, כל אויבי עמו וכל שונאי עמו, גם הישמעאלים וגם הנצרים, לא חסרים. אנו מבקשים מהקב"ה, שינחיל לנו נצחון גדול על אויבינו ושונאינו, ויקדש עי"ז השם ברוך הוא את שמו בעולם. מאחר שסוף סוף, **פִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמְּךָ** [דניאל ט', י"ט].

לצערנו ישנם אנשים מקרבנו שהתרחקו, אבל כפי שנאמר בפסוק, **אֵל תִּפֶּן אֶל קִשֵׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חֲטָאתוֹ** [דברים ט', כ"ז]. **סִלַּח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה פְּגַדְל חֲסָדְךָ, וּכְאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהָה** [במדבר י"ד, י"ט]. אנו צריכים להתחזק, לתקן את הדברים שאנחנו צריכים לתקן, כי לא לחנם הקב"ה עושה את כל ההפחדות והאיומים האלה, אלא כדי לקרב אותנו אליו. הם רצועת מרדות לישראל. לעורר את האנשים.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

"מנויים לחיים"

ניתן לעשות מנוי חדשי (בהו"ק או בכ"א), לקבלת חוברות "שערי יצחק" מדי חודש לביתכם דרך הדואר.

לציבור הקדוש!

עריכת השיעורים בטוב טעם ודעת, הדפסתם והוצאתם לאור, כרוכות בעלויות רבות! על כן הננו פונים אל כל אחד ואחד, לסייע לנו בהוצאות מרובות אלו

עלות הקדשת שיעור: 500 ₪

ל"מנויים לחיים" – 300 ₪ בלבד.

ומן שמיא תבורכו בכל מידי דמיטב, בני חיי ומזוני.

בברכת התורה

הנהלת יד מהרי"ץ

טלפון: 050-4140741.